

Desconstruir el Club Méditerranée

La rehabilitació de l'espai natural del cap de Creus

La rehabilitació duta a terme pel paisatgista Martí Franch i el mestre d'obra Ton Ardèvol ha rebut el VII Premi Europeu de Paisatge Rosa Barba. Aquest premi fa mundialment visible una innovadora manera de rehabilitar el paisatge.

JORDI ARBONÈS (NIF) > TEXT

CLAUDI VALENTÍ > FOTOS

El paisatge del cap de Creus remet als territoris únics —mítics—, en els quals la naturalesa representa una escenografia essencial i plena d'imatges duals, que, per una banda, els dies de tramuntana, de tempesta i de mar desfermat acosta l'observador als marges dels malsons i de l'èpica i, per l'altra, els dies de cel clar i d'aigües tranquil·les esdevé l'última frontera d'un viatge iniciàtic. Aquest tipus de visions —vivències— avui es poden obtenir en la seva totalitat gràcies a la desconstrucció que Martí Franch i Ton Ardèvol hi han dut a terme quan han tret el poble fantasma del Club Méditerranée i han recuperat l'ànima del paisatge.

Un procés delicat

L'encàrrec és excepcional, perquè a Europa no n'hi ha antecedents. Per això l'equip, durant dos anys, ha de buscar projectistes, paisatgistes i tècnics. Així es forma un full de ruta, un llistat d'intenci-

ons a partir del qual avançar en cada pas de la rehabilitació del territori. El projecte estableix uns eixos d'intervenció: 1) Extracció de la flora exòtica invasora; 2) Desconstrucció selectiva; 3) Gestió dels residus de la construcció; 4) Ús públic, i, 5) Identificació de les roques-animal.

Això comporta dur a terme un treball acurat que es fa amb la mateixa pausa i minuciositat amb què treballen els arqueòlegs. Martí Franch,

L'objectiu inicial és la demolició de les 430 casetes i altres construccions —teatret, piscina, discoteca— que formen part de la urbanització del Club Méditerranée

>> **Martí Franch**
és paisatgista.

paisatgista format a la Universitat de Greenwich, n'explica algun detall: «Posem teles perquè la pols no penetri en les concavitats de la roca, fem servir una imprimació semblant al làtex, comencem per dalt i anem baixant, separem teules, bigues i fustes, tot es recicla, triturem els trossos grossos i aconseguim que el trànsit de camions que han de passar per Cadaqués es redueixi en un 30 %. El sòcol, que està fet amb pedres del país, el triturem i

>> *Mirador sobre el pla de Tudela.*

el fem servir de material de rebliment integrant-lo al paratge. Reutilitzem i gestionem ecològicament 42.000 metres cúbics de residus».

L'objectiu inicial és la demolició de les 430 casetes i altres construccions —teatret, piscina, discoteca— que formen part de la urbanització del Club Med. Es tracta d'eliminar la urbanització i recuperar el territori, bàsicament al pla de Tudela i Culip, per fer aflorar el paisatge tal com era abans que es construís el complex turístic als anys seixanta.

>> *Carpobrotus edulis o ungles de gat.*

JEAN TOSTI

La flora exòtica invasiva

S'arrenquen les ungles de gat, una espècie forana que ha colonitzat la roca i que, en una zona tan exposada i extrema, afecta les plantes autòctones. Se n'eliminen més de 50 hectàrees, en les quals la planta és substituïda per flora del país. Un cop les plantes invasores s'han eliminat es procedeix a treballar en les roques. «Això, un projecte tan important d'extracció de *Carpobrotus* i altres espècies, mai no s'havia fet a la Mediterrània», puntualitza Franch. Aquestes plantes comporten un canvi d'estructura i de funcionament de

La filosofia d'aquests clubs, que s'expandeixen arreu del món i en els enclavaments més bonics i privilegiats, és romandre apartats de les poblacions

l'ecosistema envaït. Se les elimina arrencant-ne les arrels vives, i juntament amb els fragments secs es deixa assecar tot. Més tard, les restes s'utilitzen per posar a sota dels terraplenats.

El Club Mediterrané

El club és privat. El concepte d'estiueig que s'hi desenvolupa és nou. La idea és d'un belga, Gerard Blitz —excampió de waterpolo—, que dissenya una espècie d'aldea de vacances. Inicialment s'assembla a un càmping, després s'amplia amb cabanes i bungalows, i finalment es construeixen urbanitzacions com la que s'obre el 1965 al cap de Creus. La filosofia d'aquests clubs, que s'expandeixen arreu del món i en els enclavaments més bonics i privilegiats, és romandre apartats de les poblacions. Són llocs en els quals es desconnecta del garbuix estiueig i s'hi pot descansar, practicar l'esport, la natació, la pesca, el ioga i altres activitats lúdiques. Es promou que els usuaris siguin estructures familiars. En un principi no hi ha luxe, sinó vida senzilla. Més

>> *Mirador: cubs que sobrevolen i desconstrueixen les visuals.*

endavant esdevenen complexos autosuficients —l'empresa, Club Med/El Trident, actualment disposa de 75 propietats arreu del món—, en els quals els clients troben tot tipus de comoditats. Des del seu origen, l'objectiu és viure apartats de tot i gaudint de la natura salvatge, amb totes les necessitats cobertes i sense tenir ni l'obligació ni la preocupació de sortir per res del club, semblant als actuals *resorts*. Al principi els clients no utilitzen diners, sinó que els canvien per unes boletes de colors que representen la moneda oficial del club. L'accés és només per als socis, que bàsicament són francesos i tenen els bungalows llogats tot l'any, amb el seu nom a la porta. Més endavant l'exclusivitat es perd i, llavors, es dona la possibilitat de passar-hi temporades als que no són socis gràcies a un carnet que es qualifica de «passaport de l'era moderna». Als hostes se'ls anomena GM (*Gentiles miembros*) i als treballadors GO (*Gentiles organizadores*) o GE (*Gentiles empleados*). Tot aquest tipus

de funcionament de ressors sectoris implica un secretisme semblant al que envolta altres llocs com Ràdio Liberty o el Pení, un misteri per a la gent del país, que no hi pot accedir i que només n'ha vist alguna foto, com la de la simbòlica inauguració, el 1962, en la qual, a més de les autoritats —Diputació, Guàrdia Civil, Hisenda, alcaldes, Ministeri de Turisme i Comandància de Marina— Salvador Dalí, que ha criticat la urbanització dient que el cap de Creus hauria de «continuar essent per sempre geologia pura», hi realitza una *performance* estrambòtica. L'adquisi-

En una talaia s'han posat dos cubs del mateix volum que tenien els bungalows, des dels quals es pot observar el cel, les roques i el mar

ció dels terrenys costa quatre milions d'euros, i set la desconstrucció i restauració. El Club Med tanca el 2003, el projecte comença el 2005 i la rehabilitació finalitza el 2010.

Un reconeixement

Els premis obtinguts, el Rosa Barba i l'atorgat als Estats Units per l'Associació Americana del Paisatge, comporten que Franch reivindiqui i divulgui la seva feina. Diu: «El paisatgista treballa amb l'espai obert, no ho fa amb l'edificació. La diferència més clara amb els arquitectes és que aquests, per crear espais, construeixen edificis amb material inert mentre que el paisatgisme, que té les arrels en la jardineria, treballa amb materials vius que tenen unes dinàmiques pròpies. És una visió ecològica. Quan s'entrega una feina no es dona per acabada sinó a punt perquè segueixi els processos de les dinàmiques naturals». Es restaura un lloc viu que s'anirà transformant seguint l'evolució de la naturalesa. Per altra ban-

>> *Mirador i punt d'informació.*

da, el paisatgista reivindica la creació d'una diplomatura del paisatge a l'Estat espanyol, com tenen la majoria de països europeus desenvolupats.

Ús públic i mirada sensible

Una reserva natural integral —declarada el 1998— és per a usos científics i no per visitar-la. Franch i Ardèvol, quan guanyen el concurs públic, però, consideren que després de 40 anys d'ús privatiu han de preparar la zona perquè la gent hi pugui anar i gaudir-ne d'una manera que no hi causi impacte. «La platja és un bé públic que no es pot privatitzar». La personalitat del cap de Creus es remarca en la geologia i la flora més que no pas en la fauna. Aquesta particularitat afavoreix que es pugui visitar. Tres tòtems s'alcen a l'entrada. D'allà sorgeix un camí que s'endinsa entre les roques entrelaçades de pissarra i l'aflorament de pegmatita, configurant un paisatge en el qual conflueixen la intervenció humana i la fluïdesa geològica, fonent-se

en un sol concepte: la naturalesa ha d'evolucionar segons la seva pròpia metamorfosi. Hi ha baranetes d'acer molt fines que indiquen rutes que porten als miradors i fins a zones que havien quedat oblidades, des d'on es pot contemplar amb plenitud l'excepcionalitat del paisatge. En una talaia s'han posat dos cubs del mateix volum que tenien els bungalows, des dels quals es pot observar el cel, les roques i el mar a partir d'una perspectiva singular i domesticada. També hi ha plafons in-

Els arquitectes Pelayo Martínez i Jean Weiler van dissenyar la urbanització del Club Med seguint les pautes d'una arquitectura bàsica i racional integrada al paisatge, sense fer-hi fonaments.

formatius i uns faristols a peu pla que assenyalen les roques amb formes d'animals i antropomòrfiques que fan referències a la mirada sensible del món de l'art, com *El gran masturbador* de Dalí. Molts artistes s'han sentit magnetitzats pel paisatge del cap de Creus. Luis Buñuel hi filma *L'edat d'or*; Kirk Douglas, *La llum de la fi del món*; fotògrafes com Yvonne Heinert en fan exposicions, i el pintor Antoni Pitxot s'inspira en la força metamòrfica de les roques per fer la seva obra.

El treball avantguardista de Franch i Ardèvol fa pensar en la degradació de moltes zones del litoral, en com n'és de complicada la seva rehabilitació. També, però, obre una porta a una nova mentalitat, una innovadora manera d'intervenir en el paisatge que no comporti la destrucció sistemàtica d'un territori que, al capdavall, és patrimoni de tothom.

Jordi Arbonès (Nif)
és escriptor.